

MINDENNAPI SZEGÉNYSÉGÜNK

VÁRDA FERENC

Absztrakt

A szegénységgel, szegényekkel való találkozás visszahat arra, aki kapcsolatba kerül velük. Mindnyájunkat alakíthat, és olyan világba vezethet el, amelyről talán nem is tudtunk, bár közelebb áll hozzánk, mint gondolnánk. Semleges, jó szándékú, segíteni akaró emberből egy ponton érintetté válhatunk, olyanná, aki rátalál a szegénység személyes valóságára. A külső, másoknál megtalált valóság nem különbözik attól, amiben mi magunk is élünk. A tanulmány alapvető meggyőződése, hogy csak azzal a szegénységgel tudunk kezdeni valamit, amellyel a magunk életében már szóba álltunk. Ennek a szegénységnek egyszerre jelenik meg a szakralitása és realitása mindnyájunk életében, anélkül, hogy különösebben bonyolult vallási kérdések boncolgatásába kellene bocsátkoznunk. Az egyszerűség külső és belső útjának egyes részletei válnak láthatóvá ebben az írásban.

Kulcsszavak: belső szegénység, szakralitás, spirituális tapasztalat, szociális munka, társadalmi kihívások

A szegénység mindennapjaink része, életünk egyik szerves alkotóeleme. Még azt is érdemes megkockáztatni, hogy mindannyiunknak sajátja, mégpedig napi szinten. Mivel egy bizonyos horizonton ennyire szerves alkotórésze életünknek, könnyelműség és nagy fokú pazarlás lenne félvállról venni, átutalni a szociális szférába vagy az élet bármely más területére. Számos fajtája, formája van, és sokunkban él róla egy meghatározott kép. Talán felszínes és önmagunk számára is megtévesztő dolog lenne csak arról a szegénységről beszélnünk, amely másnál tapasztalható. Érdemes a saját szegénységünket faggatni és komolyan venni. Ezt a szempontot szem előtt tartva szeretnék írni a szegénység realitásáról az evangélium szellemében.

Ha a Szentírásban Jézus születéséről olvasunk, akkor kissé talán meseszerűnek tűnő leírást kapunk, nem túl sok információval (legalábbis európai gondolkodásunk mértéke szerint). Ám ebből a néhány fejezetből is kitűnik, hogy Isten megtestesülése olyan történet, amelynek egyik fontos összetevője az egyszerűség. A szereplők, a helyszínek és a cselekmény tekintetében jelentéktelen és már-már kínosan egyszerű. Pusztán a tény, hogy Isten ennyire szerényen és csend-

ben kéredzkedik be világunkba, kérdéseket vethet fel, az pedig, hogy élete java része teljesen hozzáférhetetlen – legalábbis az információk szintjén –, valóban elgondolkodtató. (A szentírás-tudomány részben természetesen kielégítő magyarázatot adhat az elme számára, ettől azonban az egész még érdekes és súlyos jelentést hordoz.)

Isten csendje, egyszerűsége, szegénysége Jézusban megtestesül, és láthatóvá, tapasztalhatóvá, kérdezhetővé válik. Ha hajlandók vagyunk magunkra vonatkoztatni Istennek ezt a csendes és tapintatos megjelenését, akkor saját életünkre is rávetülhet az isteni valóság e fontos összetevője. Valamiért a megtestesülés ezen a módon, ilyen „paravánok” között megy végbe, és feltételezhetően ez is az örömhír része.

Jézus születése, élete, tanítása nyomán talán azt a megállapítást tehetjük, hogy a szegénység, az egyszerűség az emberi élet Istentől akart és megáldott része. Jézus szavai, mozdulatai, megközelíthetősége, megszólíthatósága annyira közel hozzák Istent az emberhez, hogy leginkább azok értik meg, akik a kor vallási szokása és gyakorlata alapján a legtávolabb kellene hogy legyenek tőle (lásd a leprásokkal, bűnösökkel, idegenekkel, betegekkel való találkozásait). Mégis ők azok, akik megtalálják vele a hangot, és életüknek szegény, mostoha körülményeit életszerűen merik odatenni Jézus elé, sőt ezek mentén találkoznak vele. A sebeik, a szegénységük, a bűneik, az elégtelenségeik, sorozatos kudarcaik válnak a találkozás aranyfedezetévé. Ez nem idealizálása az élet egy nehéz realitásának, hanem beépítése az Élet áramlásába (lásd Rohr, 2016, 135–136). Pusztán annyi történik, hogy Jézus szóba áll velük. Témává teszi az életüket önmaguk számára, és beállítja az Istennel való kapcsolat összefüggésébe.

Szóba állni a szegénységgel. Nem könnyű. Aki próbálta, tudja. Talán érdemes kívülről haladni befelé. A nagy hiányokkal élő emberek sérülnek, mert olyan helyre kerülnek az élet képzeletbeli színpadán, amelyet gyakran takargatunk. A szegénység meztelensége, szaga, jól látható fájdalma, kínjai zavarólag hatnak a mindennapokra. Ezért úgy alakítjuk napjainkat, életvezetésünket, tereinket, hogy ezt minél inkább kerüljük. Így jönnek létre a szegénység „no go” zónái, kerületei, osztályai és a melléjük felfejlődő szervezetek, amelyek hivatásszerűen foglalkoznak a szegénység különböző formáival. Ez bizonyos szinten természetes és üdvözlendő, sőt támogatandó, ugyanakkor azzal a veszéllyel is járhat, hogy olyan messze kerülünk a szegénység valóságától, hogy önmagunkra nézve szinte nem is tartjuk érvényesnek. Az egyházi szóhasználat előzékenyen a segítségünkre siet, mert szinte általánossá tette a „nekem ehhez nincs karizmám...” típusú mondatokat, amelyek mintegy felmentésként bevethetők a feltűnően kényelmetlen élethelyzetekben. A „szegények mindig lesznek veletek...” (Mt 14,7) mondatot általában úgy értjük, hogy magunkat igazán komolyan nem vesszük bele. Ha mégis be merünk lépni a szegénység vagy a nyomor világába, akkor – tapasztalatom szerint – elsőre idegenként mozgunk benne.

A szegénység, az egyszerűség megkülönböztetendő a nyomortól.¹ Az utóbbi a létezés kegyetlen formája. Sok minden mellett abban is megragadható, hogy a nyomorban megszűnik az idő, nem tényező többé, és a túlélés válik az egyetlen céljá. Túl kell élni a „most”-ot, amelyet a múlt kérlelhetetlen erővel rángat és rág, a jövő pedig veszedelmes és beláthatatlan. Jövőnek számít már a következő nap is, vagy a nap második fele. Csak az létezik, ami most van. Olyan állapot ez, mint a magashegyi hegymászásban a halálzóna, ahol huzamosabb ideig nem lehet tartózkodni, mert nincsenek meg az élet legalapvetőbb feltételei, az így szerzett károsodás pedig maradandó. A hajléktalanok, a – Magyarországon is bőven előforduló – nyomortelepek lakói, a kényszerprostituáltak, a jelenkori – hazánkban is viszonylag könnyen megtalálható – rabszolgák, az uzsora világában vergődő ezrek mind ennek a világnak a polgárai. Mivel ez legtöbbünk számára egészen távoli valóság, mi pedig a viszonylagos jólétből figyelünk ebbe az irányba, felháborítanak az olyan hírek, melyek szerint például azok, akik ezer kilométereket menekülnek földrészekről, szemetet (!!!) hagynak maguk után (mert egy jó menekült nem tesz ilyet...), vagy hogy mások a megérkező családi pótlékot Pick szálamikkal nullázzák le néhány percen belül...

A szegénységben a létezés más összefüggései válnak láthatóvá. (Valószínűleg elég szegény pástornak kell lenni ahhoz, hogy egy ammóniaszagú istállóban egy tizenéves anya és egy ács előtt heverő gyereket egy világvégi kis faluban valaki Istennek lássson.) Ha be merünk lépni egy szegénynegyed házának ajtaján, és egy csésze kávé mellett, esetleg még egy cigarettát is elfogadva leülünk ebbe a világba, akkor megérkezünk egy olyan iskolába, amely nagyon sok mindenre megtanít. Elvezet a saját polgári, paraszti, értelmiségi, klimatizált, „a munkát el kell végezni” világunkból egy olyan helyre, amely első látásra zavarba ejtő. Idővel kérdőjelessé válnak a „dolgozni meg nem akarnak”, „csak szülik azt a sok gyereket”, „cigare van pénz...”, „mert azonnal elköltik a pénzt” típusú mondatok. Ha benne merek maradni helyzetekben, és érintődni, elfogulttá válni, akkor kialakul egy kapcsolat, és lassan elkezdek otthonosan mozogni egy idegen világban. A roncsolt arcok, alkoholtól torzult életek, az abortuszokkal terhelt kamaszkor világában kezdenek kirajzolódni életutak, melyek már nem is annyira érthetetlenek. Ezt a világot akkor fogom tudni egy kicsit is érteni, ha úgy döntök, hogy érteni akarom, és kimondom: „Maradok!” Ez azt is magában hordozza, hogy döntök a megtört életek mellett. Az embert választom az ítélkezés helyett. Feladom saját logikámat és kialakult, begyakorolt mondataimat. Ez időigényes, és alázatot követel, mert szükség van arra az érdeklődésre, amely közelebb visz a másikhoz. Témává teszem az életét, őszintén érdekel az útja, anélkül hogy tanácsokat, szentségeket, olcsó áldásokat osztogatnék, vagy a korszellemnek megfelelő megoldási utakat vázolnék fel. Mellette maradok csendben, „mezítláb”. Nem könnyű!² Viszont

1 – Lásd erről a *Vigilia* folyóiratnak a szegénység kérdésével foglalkozó 2013. decemberi számát.

2 – Nagyon élénken él bennem egy karácsonyeste néhány órája, amit egy szegény családnál töltöttem, ahol a két kiskorú gyermek volt otthon a frissen megözevgyült anyjukkal, akit a férje halála „kórházba vezényelt”, és onnan frissen hazatérve kuporgott az egyik szobában. Az áram már kikapcsolva, egy helyiséget fűtöttek, és a kis kályhán lángost sütött az akkor másodikos kislány, az anyja szóbeli segítségével. Amikor beléptem, megörültek, és azonnal leültettek maguk mellé, kínáltak lángossal, és a gyerekek nagy örömmel meséltek az ott járt Jézuskáról.

teljes egészében életszerű. Az ottmaradásban válik a kapcsolatunk láthatóvá, és egy születésnek is tanúja leszek. Megszületik a személyes kapcsolat és a megértés. Ezen a szinten már nem osztunk tanácsokat, nem „tartunk eligazítást”, pontosan tudjuk, sőt éljük, hogy ez más valóság. A tanácsaink, az elveink, a meggyőződéseink nem férnek be a kapcsolatunkba, ott már mi magunk vagyunk jelen.

Ez az időigényes, szelíd, ám szikár kitartást igénylő munka csak évtizedekben mérhető. Mindeközben elkezdődik egy átalakulás, egy saját belső út is. Hiszen a szegénységgel való találkozás nem múlik el nyomtalanul. Ha elég sokat ültünk házikókban, utcakövön, faluszélen, aluljáróban, kórházi ágy mellett, és elég történetet hallottunk, érintődtünk, sírtunk, vagy „csak” némák maradtunk, majd belevágtunk olykor-olykor egy-egy segítői kapcsolatba is, akkor a folyamat természetesen indul el befelé, önmagunk felé.

Vannak útvesztők, amelyek természetes módon és a hitelesség ruhájába bújva jelennek meg. Ilyenek a „mindenkit meg kell menteni” vagy egyszerűen csak a „megmenteni!” programja, de ebben a sorban található még számos olyan segítői attitűd is, amely kényelmesen nagy zsákutcába vezet. Nem tudunk mindenhol jelen lenni, és ahol jelen vagyunk, ott is csak részlegesen és esetlegesen. Ezekből az utcákból kikeveredve egy idő után készen állunk arra, hogy a saját szegénységünkkel is szóba merjünk állni.

Amikor „eleget voltunk összezárva” mások szegénységével, vehetjük magunknak a bátorságot, hogy hozzányúljunk a sajátunkhoz. Érdekes módon hasonló kép és élmények fogadnak, mint amikor másoknál kerestük a szegénység nyomait. Maga az út is hasonló. Első lépésként szóba állok saját szegénységemmel. Be merek lépni saját nyomorom viskójába, le merek ülni benne, és elkezdek megtanulni elidőzni. Nem magyarázni, elemezni, oktatni, hanem kiszolgáltatam magam annak a nyomásnak, hogy nem menekülök el magam elől. Tudok-e csendben, felmentő szavak, magyarázatok, vádaskodás nélkül egyedül maradni önteltségemmel, féltékenységgemmel, hiúsággal, hűtlenségeimmel, látszaténemmel? Hogy nem mozdulok, nem menekülök, az azt is jelenti, hogy a saját szegénységem elfogadása mellett döntök. Rálépek arra az útra, amely úgy vezet el a másikhoz, hogy közben útba ejtem önmagam. Ez lehet a szegénységgel való munka másik útja. Kit merek beengedni magam mellé? Kinek nyitom meg azt a kis kunyhót, amelyben éheznek, síroknak magányosan, térdelve szedegetem széttörtöredezett életem apró szilánkjait, bámulok fásultan a bizonytalan jövőbe? Vajon ez a szegénység mennyire különbözik a külsőtől? Vajon mekkora nyomás kell ahhoz, hogy beismerjem, én sem járok más vidékeken, mint azok, akiktől olykor akarattal megkeményített szívvel lépek odébb? Mekkora örömet okoz, ha valaki őszintén kíváncsi rám, és tud úgy mellém kerülni, hogy közelsége otthonosságot, elfogadást áraszt, nem szorongást?

Nekem úgy tűnik, kicsi a különbség,³ ez pedig vigasztaló lehet az egyik oldalról, míg a másik oldalról figyelmeztető. Ugyanazt az életet éljük, és ugyanannak a valóságnak észleljük más-más oldalát. Minden bizonnyal oka lehet annak, hogy az árnyék mindig árnyék, az élet minden szereplője számára. Ebből viszont az a kérdés adódik, hogy mihez kezdek ezzel a hasonlósággal. Mihez kezdek azzal, hogy bármelyik irányba indulok is el, az út ugyanaz, az eredmény is hasonló. Nem tudok önmagamnál maradni hitelesen, amíg nem érek el a másikig, és ha valóban eljutok a másikhoz, akkor válok igazán önmagammá. Csak azzal a szegénységgel tudok kezdeni valamit, amellyel már magamban is szóba álltam. Csak annyit tudok kifelé segíteni, amennyire befelé elindultam.

Ez már csak azért is fontos lehet, mert keresztény életünk központját érinti: „Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből, szeresd felebarátodat, mint saját magadat” (Mt 22,37–39). Ebben az istenszeretetet, a felebaráti szeretetet és önmagunk szeretete szervesen összefonódik. Ez pedig csak akkor lehetséges egészséges formában, ha saját szegénységemet integrálni tudom a személyes életembe, és így képes leszek létszerűen viszonyulni a világban jelen lévő szegénységhez, s ezáltal kapcsolódni ahhoz a szegénységhez, amellyel Isten belépett a világunkba. Ez pedig egy és ugyanaz. Ez nemcsak vallás, ez az Élet. Senkinek nem kell lefordítani, hosszasan magyarázni, kétes missziós értelmezésekbe bonyolódni. Érdemes odaadni a pohár vizet, ha valaki szomjas (Mt 25,35), mert szomjas, és én is szomjas vagyok, és Jézus is azt mondja: „Szomjazom!” (Jn 19,28).

Ez a kívülről befelé és a belülről kifelé irányuló „mozdulatsor” nagyon hasonlít a keresztény hagyományban a szemlélődéshez. Ahhoz a jelenlétéhez, amely arra irányul, hogy mindenfajta ítélet, gondolat, birtoklási vágy helyett az ember megálljon, és tökéletlensége keretein belül jelen legyen a Másik és természetesen önmaga számára is. A létezés olyan formája válik tapasztalattá, amelyben a találkozás és a kapcsolat egészen új aspektusai rajzolódnak ki. „Nincs olyan tanítója a szemlélődő imádságnak és szemlélődő életnek, aki ne ecsetelné részletesen, milyen következményekkel jár, ha valaki rálép a belső élet útjára, és idevágó megállapításaiuk többnyire életművük legszebb oldalait eredményezik. Ami nem is meglepő, hiszen a szemlélődő életforma gyökeres belső átalakulással jár együtt, mivel olyan spirálmozgást végez, amely folyamatosan a középpont felé halad, s akkor is megváltoztatja az emberi életet, észlelést és másokhoz való viszonyulást, ha közvetlenül sokszor nem is látható. Aki ugyanis meditál, egyre közelebb kerül a szenvedő világ szívéhez, azaz nem elkülönül a világ nyomorúságától és kínjaitól, hanem egyre inkább átéli a világban szenvedőkkel való egységet” (Görföl, 2019: 188–189). Ennek a spirituális, ha úgy tetszik, gyógyulási folyamatnak a lépcsőfokait mutatja be *Isten terápiája és a szenvedélybetegségek – A középpontba vezető ima és a tizenkét lépés* című könyvében

3 – „Mindannyian meztelenek vagyunk a ruhánk alatt, és sokkal inkább egyformák, mint különbözőek. Ha ez a tanítás nem vezet el az együvé tartozás meztelen megtapasztalásáig, akkor kudarcot vall. [...] A jóságunk egyforma. A szenvedésünk egyforma. A bűnünk is egyforma” (Rohr, 2006: 144).

Thomas Keating. Nagyon precízen írja le azokat a lépéseket, amelyek során a megtört élet rálép a gyógyulás útjára, kikerül önmaga összetört, bezárt világából, s közben láthatóvá válik valódi embersége. Az egész folyamatban különösen érdekes, hogyan van jelen minden lépésnél maga Isten.

Ez az út nem a világtól arrogáns módon elzárkózó, önmagába záródó vallásos önteltséget eredményez, amely sértődötten veszi tudomásul, hogy az élet elfordult tőle (bár ezt gyakran lehet tapasztalni), hanem szabaddá tesz arra, hogy éljünk a világban. Abban a világban, amely nekünk adatott, azért is, hogy rátaláljunk egymásra, életünk szegény vagy sebzett részei mentén.

IRODALOMJEGYZÉK

- GÖRFÖL TIBOR: A teljesség iskolája, in FREEMAN, LAURENCE: *Belső fény – A tiszta imádságként végzett meditáció*, Budapest–Bakonybél, L'Harmattan – Szent Mauriciusz Monostor, 2019, 188–189.
- KEATING, THOMAS – TOM S.: *Isten terápiája és a szenvedélybetegségek – A középpontba vezető ima és a tizenkét lépés*, Budapest, Ursus Libris, 2014.
- ROHR, RICHARD: *Minden egybetartozik – A kontemplatív ima ajándéka*, Budapest, Ursus Libris, 2016.

OUR DAILY POVERTY

Abstract

Meeting poor people or poverty has a great impact on those who get in touch with them. It may change us and lead us into a world we have not even known about, though may be closer to us than we would think. A good and decent ordinary person may become a deeply touched one, when we discover the true personal reality of poverty. The outer reality we find in another person's poverty is not different from our inner poverty. This paper is based on the conviction that we can have an authentic relation only to that form of poverty which we have already discovered in our own life. The sacredness and the true reality of this poverty appears in our lives and on this point we do not need to engage in difficult theological analyses. The paper discusses the details of the inner and outer path of poverty.

Keywords: inner poverty, sacredness, spiritual experience, social work, social challenges

Várda Ferenc

Szekszárdon született. 2000 óta hitoktatóként dolgozik a pécsi egyházmegye-ben, és lelkipásztori, szociális feladatokat lát el ormánsági falvakban.

